

Zimowy Wielki Piątek – tłumaczenie i analiza kanonu przedświęcia Narodzenia Chrystusa na dzień 23 grudnia

Winter Holy Friday –
Translation and Analysis of the Canon of the Forefeast
of the Nativity of Christ on 23rd December

Ks. ihumen Pantelejmon Karczewski

Prawosławne Seminarium Duchowne, Warszawa, Polska

0000-0003-0829-1781

pantelejmon.karczewski@gmail.com

Abstract:	The Feast of the Nativity of Christ in its liturgical celebrations resembles the most important of all feasts – the Resurrection of Christ. One similarity is the extended pre-Christmas period, the last days of which (20–24 December) resemble the Holy Week. This article is a translation and a commentary on the canon on 23rd December, which paraphrases the canon of the Holy Friday.
Streszczenie:	Święto Narodzenia Chrystusa w swoich liturgicznych obchodach przypomina najważniejsze ze świąt – Zmartwychwstanie Chrystusa. Jednym z podobieństw jest rozbudowany okres przedświąteczny, którego ostatnie dni (20–24 grudnia) przypominają Wielki Tydzień. Niniejszy artykuł stanowi tłumaczenie i komentarz do kanonu na dzień 23 grudnia, parafrazującego kanon Wielkiego Piątku
Keywords:	Nativity of Christ, Christmas, vigil, hymnography, Orthodoxy
Słowa kluczowe:	Narodzenie Chrystusa, Boże Narodzenie, wigilia, hymnografia, prawosławie
Cite this article / Cytowanie:	Karczewski, P., (2025). Winter Holy Friday – Translation and Analysis of the Canon of the Forefeast of the Nativity of Christ on 23rd December. Elpis, 27: 47–55. https://doi.org/10.15290/elpis.2025.27.04
Licence / Licencja:	© Copyright 2025 Pantelejmon Karczewski

Spośród wielkiego bogactwa prawosławnej tradycji liturgicznej zaszczytne miejsce zajmuje hymnografia ku czci Narodzenia Chrystusa, przeznaczona nie tylko na obchody samego święta, ale także na dni przedświąteczne. Szczególne miejsce w tekstologii dni przygotowujących do uroczystości stanowi ostatni dzień, nazywany tradycyjnie wigilią. W poprzednim numerze Elpisu poddany został analizie kanon wigilijny, parafrazujący poemat Wielkiej Soboty (Karczewski, 2024, s. 171–182). Niniejszy artykuł stanowić będzie kontynuację podjętego tematu, ale w kierunku odwrotnym niż nakazuje chronologia. W prezentowanym tekście omówiony zostanie kanon przedostatniego dnia przedświęcia Narodzenia

Chrystusa – wypadający 23 grudnia, będący kunsztowną parafrazą kanonu Wielkiego Piątku św. Kosmy z Majumy. W księgach liturgicznych brak jest informacji na temat autora kanonu przedświęcia Narodzenia Chrystusa.

Utwór ma identyczną strukturę, jak jego pierwowzór. Składa się z trzech pieśni – piątej (odpowiadającej piątemu dniu tygodnia), ósmej i dziewiątej. Kanon wykonywany jest na powieczerzu (zarówno w słowiańskiej, jak i greckiej praktyce). Tak jak jego pierwowzór, śpiewany jest w melodii szóstego tonu.

Wielkopiątkowy pierwowzór omawianego kanonu porusza kilka tematów: mówi o uniżeniu Syna Bożego, który oddaje siebie za zbawienie ludzi – sam Chrystus w poemacie zapowiada apostołom swoją mękę. Wspominane są także wydarzenia Wielkiego Czwartku: Mistyczna Wieczerza i obmycie nóg. Szczególne miejsce w kanonie zajmują także wątki wyparcia się Zbawiciela przez apostoła Piotra oraz usiłowania zgładzenia Jezusa Chrystusa przez członków Sanhedrynu.

Podstawową bazą treści bożonarodzeniowej wersji kanonu jest ewangeliczny opis okoliczności związanych z Narodzeniem Chrystusa. Tematyka utworu jest w zarysie podobna do reszty hymnów przedświątecznych, wykorzystana została antyteza Boga-Stwórcy i Boga-człowieka, podkreślająca wielki akt uniżenia Syna Bożego, który dla zbawienia ludzkości przyjął postać sługi. Tekst zachęca wiernych do przygotowania do święta oraz do immersji w akcję liturgiczną misterium Betlejem poprzez oczyszczenie myśli, wyrzeczenie się przyjemności świata itd. Modlący się proszą, by stać się widzami wielkiego wydarzenia. W poemacie jest również mowa o powszechności aktu zbawienia, które dokonało się dzięki Wcieleniu i jest udziałem także narodów. Ponadto kanon porusza w kilku zwrotekach obecny często w hymnografii bożonarodzeniowej temat złości Heroda i dokonanej przez niego rzezi niewinnych dzieci betlejemskich.

Niniejszy artykuł stanowi analizę kanonu na podstawie greckiego oryginału i wersji cerkiewnosłowiańskiej – redakcji menologionu używanej w praktyce PAKP¹. Autor posłużył się także przekładami na inne języki i zaproponował polskie tłumaczenie wszystkich zwrotek, opatrzywszy teksty komentarzem teologiczno-filologicznym.

Oda piąta

Hirmos: Poranną pieśń śpiewam Tobie,
któryś z miłosierdzia uniżył się bez zmiany
i przyjął postać sługi z Dziewicy,
Słowo Boże, daj pokój mi upadłemu, Przyjacielu człowieka.

Zarówno w oryginale, jak i w wersji bożonarodzeniowej podmiot liryczny śpiewa poranną pieśń, czuwa o poranku (gr. ὀρθρίζω) (grecki tekst za: Τῷ ΚΓΉ ΤΟΥ ΑΨΤΟΥ...), wychwalając uniżenie Syna Bożego, dokonane bez zmiany jego natury. Dwa pierwsze wersy i ostatni są tożsame z wielkopiątk-

¹ PAKP – Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny

kowymi. Jedynie trzeci wers hirmosu został przekształcony w stosunku do oryginału, brzmiącego: „i będąc niecierpieliwym, poddałeś się cierpieniom”. Można zauważyć nieścisłość translatoryczną w przekładzie cerkiewnosłowiańskim, w którym na określenie miłosierdzia (gr. εὐσπλαγχνία) został użyty w jednym przypadku termin „милосердие” (cerkiewnosłowiański tekst pierwowzoru – kanonu jutrzni Wielkiego Piątku za: *Triod' postnaâ*, 137), a w innym: „благоутробие” (cerkiewnosłowiański tekst kanonu na dzień 23 grudnia za: *Mineâ. Dekabr'. 23-j den'...*). Tekst nawiązuje do Księgi Izajasza, będącej kanwą piątej pieśni w każdym kanonie oraz do Ps 62,2. Charakter nowotestamentowy nadają utworowi fragmenty hymnu kenotycznego apostoła Pawła z jego listu do Filipian. Podmiot liryczny śpiewa Bogu, który uniżył się, przyjął kenozę, огоłocił się (Flp 2,7) i przyjął „postać sługi” (Flp 2,7) (gr. δούλου μορφήν, wł. *forma di servo*) (włoski tekst za: *PREGHIERE LITURGICHE...*).

Obmywszy myśli
i oczyściwszy się przez przyjęcie
misterium budzącej bojaźń ekonomii,
ciałem i duszą wejdźmy do miasta Betlejem,
by ujrzyć Władcę rodzącego się.

Początek pierwszego troparionu nawiązuje do obmycia nóg podczas Mistycznej Wieczery. W oryginalnym kanonie św. Kosmy z Majumy czytamy: „Obmywszy nogi i oczyściwszy się przez przyjęcie Boskiego Twego Misterium” (polski tekst pierwowzoru – kanonu jutrzni Wielkiego Piątku, *Triódion: katanyktikón...*, tłum. aut.). W wersji bożonarodzeniowej obmywane są nie nogi, a myśli (gr. φρένας, cs. *смыслы*). Francuskie tłumaczenie proponuje frazę: „Emondés en nos cœurs” (francuski tekst za: *12 Méné de Décembre...*) (Obmyci w naszych sercach). Ponadto, zarówno w oryginale, jak i parafrazy użyty został czasownik oznaczający dosłownie „przed-oczyszczenie”, „uprzednie oczyszczenie” (gr. προκαθαρθέντες, cs. *предочистившеся*), co wskazuje, że wierni nie przeżywają jeszcze samego misterium Narodzenia Chrystusa, a jedynie się do niego przygotowują. Podmiotem oryginału są apostołowie (w trzeciej osobie), zaś parafrazy – modlący się wierni (w pierwszej osobie). Tak jak w oryginale, w środkowej części tekstu pojawia się motyw ruchu. Zamiast „z Syjonu na Górę Oliwną” wierni są kierowani „do miasta Betlejem”. Celem przybycia jest ujrzeć Zbawiciela, co greka określa terminem „ὁψόμενοι”, a przekład włoski i francuski interpretują jako „kontemplację” (wł. *contemplando*, fr. *contempler*).

Patrzcie przyjaciele i nie bójcie się nadaremno.
Szalony bowiem Herod pała gniewem,
by zabić Stwórcę narodzonego,
ale Ten, władający życiem i śmiercią,
żyje i zbawia świat, jako Przyjaciół człowieka.

Tekst ma identyczną konstrukcję, jak jego wielkopiątkowy oryginał: wezwanie do apostołów/odbiorców, zapowiedź wydarzenia pozornie negatywnego, a następnie zapowiedź pokonania przeciwności przez Chrystusa i określenie Zbawiciela mianem „Przyjaciela człowieka” (gr. Φιλάνθρωπος). Wielkotygodniowy oryginał rozpoczyna się słowami: „Patrzcie – powiedziałeś – przyjaciele i nie bójcie się”. Bożonarodzeniowy kanon pomija słowo „powiedziałeś”, bo przytoczone słowa nie są prozopopeją (Chrystus pojawia się w tekście później, więc nie jest wypowiadającym te słowa), a wezwaniem do

wiernych. W greckim tekście bożonarodzeniowego troparionu przysłówek „μάτην” (cs. *всye*) znajduje się przed wezwaniem „nie bójcie się”, przez co konstrukcję można przetłumaczyć jako „Nie bójcie się nadaremno”. Taką wersję proponuje tłumaczenie włoskie („di non aver temuto invano”) i francuskie („ne pas craindre en vain”). Cerkiewnosłowiański przekład umieszcza przysłówek później, w kontekście szaleństwa Heroda: „безумный бо Ирод все шатается” („szalony bowiem Herod na próżno pała gniewem/ wścieka się”), podobnie pochodzący najprawdopodobniej z tego tłumaczenia na język angielski: „for mad Herod rageth in vain” (angielski tekst za: *Also on The 23rd Day...*). Wówczas wezwanie do wyzbycia się strachu brzmi po prostu: „nie bójcie się”.

Oda ósma

Hirmos: Posągiem bezbożnej niegodziwości

Boże dzieci wzgardziły.

Przeciw Chrystusowi zaś wzburzony Herod szaleje,

zamyśla zło na próżno i stara się zabić Tego,

Który trzyma w dłoni życie,

Którego całe stworzenie błogosławi,

wychwalając na wieki.

Przedstawiony hirmos niemal do złudzenia przypomina jego wielkopiątkowy pierwowzór. Dwa początkowe wersy są identyczne i nawiązują, zgodnie z kanonem hymnograficznym, do historii trzech młodzieńców ze starotestamentowej Księgi Daniela, którzy nie oddali pokłonu pogańskiemu posagowi (gr. *στήλην*, cs. *смонн*). W wielkopiątkowym oryginale wydarzenie starotestamentowe zestawione jest z Sanhedrynem, starającym się zgładzić Chrystusa („Przeciw Chrystusowi zaś wzburzony nieprawy Sanhedryn zamyśla zło na próżno i stara się zabić...”), a w wersji bożonarodzeniowej ze wzburzonym Herodem. Cztery ostatnie wersy hymnu są tożsame z jego pierwowzorem (jedynie trzeci wers jest inny). Warto zwrócić uwagę na nieścisłość przekładu cerkiewnosłowiańskiego. Podczas gdy tekst w Triodionie używa do tłumaczenia przymiotnika „ἀντιθέου” terminu „богопротивный”, Menelogion już tłumaczy go jako „противобожный” (zamieniając kolejność części składowych). Rozbieżność translatoryczna występuje także w tłumaczeniu czasownika „μελετᾷ” – w jednym przypadku jako „поучается”, a w drugim: „поучавается”.

Z powiek sen lenistwa wszyscy wierni zrzućmy,

na modlitwie czuwajmy,

pokusy pokonując od złego,

i okażmy się wraz z pasterzami

widzami chwały Chrystusa narodzonego,

Którego całe stworzenie błogosławi,

wychwalając na wieki.

Troparion naśladuje konstrukcję i treść wielkopiątkowego pierwowzoru, przekształcając jednak adresata. W oryginale przytoczone zostały fikcyjne słowa Chrystusa skierowane do apostołów w ogrodzie Getsemani (wezwanie do czuwania), szczególnie zaś do jednego z nich, nazwanego najpierw Szymonem, potem Piotrem. W wersji bożonarodzeniowej podmiot zwraca się z kolei z wezwaniem

do wszystkich wiernych. Trzy pierwsze wersy obu utworów są podobne. W oryginale czytamy: „Z powiek sen teraz zrzucicie, powiedziałaś Chryste, uczniom, na modlitwie czuwajcie, abyście nie wpadli w pokusę”, nawiązując do ewangelicznego opisu czuwania w Getsemani po Mistycznej Wieczery i słowach o pokusie (Mt 26,41): „πειρασμῷ μήπως ὀλησθε”. Włoski przekład określa senność, która powinna być usunięta z powiek jako: „Tutta la sonnolenza da pesantezza di palpebre” (Cała senność z powodu ciężkości powiek). Wspomnienie o Szymonie – Piotrze zostało zastąpione wezwaniem do bycia widzami misterium narodzenia wraz z pasterzami, po francusku do kontemplowania (gr. *θεαταί*, fr. *contempliers*). Utwór kończy się taką samą epiforą jak hirmos.

Głębiej mądrości Bożej i poznania Stwórcy
kto zbada z ludzi?
Głębiej mądrości Bożej i poznania Stwórcy
kto zbada z ludzi?
Bożych rządzeń otchłań kto mądry ogarnie?
Ten, który dla ludzi niebiosy nachylił,
zamieszkał z ludźmi jako noszący ciało.
Jego to całe stworzenie błogosławi,
wychwalając na wieki.

Prezentowany utwór jest drugim troparionem ósmej pieśni w kanonie przedświątecznym, podczas gdy w kanonie wielkopiątkowym jego pierwowzór znajduje się na trzeciej pozycji – w wersji bożonarodzeniowej doszło do zamiany kolejności troparionów drugiego i trzeciego. Treścią pierwowzoru są fikcyjne słowa Chrystusa wypowiedziane do apostoła Piotra, rozpoczynające się parafrazą fragmentu Listu Apostoła Pawła do Rzymian: „O, głębie bogactwa i mądrości, i poznania Boga! Jak niepojęte są wyroki Jego i niezbadane drogi Jego!” (Rz 11,33), nawiązującego do starotestamentowej Księgi Mądrości. W pierwowzorze padają następnie słowa: „Ciałem będąc, nie chełp się”, co stanowi nawiązanie do apostoła Pawła: „aby żadne ciało nie chełpiło się przed Bogiem” (1 Kor 1,29), po czym Chrystus zapowiada trzykrotne wyparcie się Piotra. Wersja bożonarodzeniowa parafrazuje utwór, stając się jednak ogólną wypowiedzią bez konkretnego adresata. Rozpoczyna się dwoma pytaniami retorycznymi, bazującymi na oryginale, mówiącymi o niedostępności zrozumienia mądrości Bożej dla człowieka. Dalej zaznaczona została tożsamość Boga-stwórcy, który „niebiosy nachylił” (Ps 18,10) i Boga narodzonego. Następnie pada nawiązanie do słów z pierwowzoru o ciele – Chrystus nazywany jest terminem „σαρκοφόρος” (cs. *плотоносец*). Utwór kończy w dalszym ciągu ta sama epifora.

Bluźnierstwa w ustach naszych nie dopuścimy, wierni,
słowo Boże poznawszy, przynieśmy teraz Chrystusowi,
który uwolnił nas od bezmyślności,
położywszy się w zwierzęcym żłobie,
Jego to całe stworzenie błogosławi,
wychwalając na wieki.

W dalszym ciągu bohaterem kanonu jest apostoł Piotr. Pierwowzór przytoczonego troparionu (będący w wielkopiątkowym oryginale drugim troparionem, co zostało już zasygnalizowane) stanowi wypowiedź apostoła Piotra, który obiecuje Chrystusowi, że nigdy się nie Go nie wyrzeknie („Bluźnierstwa

usta moje nigdy tobie nie powiedzą, Władco”), ale umrze wraz z Nim („z Tobą umrę jako rozsądny, jeśli nawet wszyscy się wyrzekną”). Słowa apostoła parafrazują ponadto skierowaną do niego wypowiedź Chrystusa z Ewangelii św. Mateusza (Mt 16,17): „bowiem nie ciało, ani krew, ale Ojciec Twój objawił mi Ciebie”. Szczególnego komentarza wymaga stwierdzenie, że Chrystus uwolnił ludzkość od „ἀλογίας” (bezmyślności, niedorzeczności, niemoty), poprzez swoje przyjście na świat, określone symbolicznie jako położenie się w żłobie, wobec którego użyty został brzmiały podobnie przymiotnik „ἀλόγοις”. Grecki termin ma dwa znaczenia – oznacza zarówno wspomnianą już bezmyślność i niemotę, ale także „zwierzę” (szczególnie „konia”). Można zatem stwierdzić, że Chrystus uwolnił ludzkość od zezwierzęcenia. Oba wyrazy są zaprzeczeniem „λόγος” (słowo), będącym zarówno nazwą elementarnej części mowy, jak i teologicznym określeniem Syna Bożego. A zatem Chrystus, będący Słowem, uwalnia człowieka od niemoty, a ten poznaje słowo i przynosi je Bogu w darze. Odtąd całe stworzenie, jak czytamy w epiforze, błogosławi (gr. εὐλογεῖ) Pana, czyli przynosi dobre słowo. Bliskość brzmienia obu greckich terminów zostało wykorzystane wielokrotnie w w hymnografii Niedzieli Palmowej, ale nie można jej dokładnie przetłumaczyć na język polski.

Wyrzec się postarajmy
cielesnych namiętności i przyjemności świata,
trzymajmy się zaś troski o sprawy duchowe,
o mądrzy w Bogu,
stając się przez uczynki godnymi
przed rodzącym się Władcą,
Którego całe stworzenie błogosławi,
wychwalając na wieki.

Pierwowzór utworu kontynuuje tematykę poruszaną przez apostoła Piotra i stanowi wypowiedź Chrystusa (adresat ujawniony zostaje w czwartym wersie). Chociaż zaczyna się czasownikiem „Ἀπαγορεύεις” (cs. *ompuzamucja*), to nie ma jeszcze mowy o dokonanym wyparciu się Piotra, ale o zaprzeczeniu przez niego zapowiedzi o wyparciu. Wersja bożonarodzeniowa rozpoczyna się tym samym słowem, ale już w kontekście wezwania do wiernych, byśmy wyrzekli się cielesnych namiętności itd. Poza luźnym nawiązaniem dzięki wymienionemu czasownikowi, reszta tekstu nie odnosi się do pierwowzoru. Tekst wzywa do porzucenia namiętności i przyjemności i zadbania o sprawy duchowe, by godnie przygotować się do uroczystości. Epifora kończąca troparion jest taka sama jak w poprzednich zwrotkach.

Oda dziewiąta

Hirmos: Czcigodniejszą od Cherubinów
i chwalebniejszą bez porównania od Serafinów,
któraś bez zmiany Boga Słowo zrodziła,
Ciebie, prawdziwą, Bogurodnicę, wywyższamy.

Przytoczony hirmos powtarza w całości hirmos dziewiątej pieśni kanonu Wielkiego Piątku. Dzieło św. Kosmy z Majumy, inspirowane słowami z modlitwy maryjnej św. Efrema Syryjczyka, stało się na tyle ważnym i rozpoznawalnym hymnem ku czci Bogurodzicy, że nie do pomyślenia wydaje się jakiegokolwiek ingerowanie w jego treść. Hymnograf zacytował je zatem w kanonie przedświątecznym w całości, bez wprowadzania jakichkolwiek nowych elementów.

Zgubny rozkaz tyrana
zatrwożonego narodzeniem Jezusa,
dzieci niewinnych zabójstwa dokonał,
my zaś zrodzonego z wiarą uczcijmy.

Wielkopiątkowy oryginał zestawia oprawców Chrystusa, nazwanych „zgubną bandą bezbożników, podstępnych zabójców Boga zgromadzenie” z bezgrzesznym Chrystusem, Stwórcą wszystkiego. Troparion powtarza jako epiforę czasownik „μεγαλύνομεν”, którego adresatem staje się już nie Bogurodzica, a sam Jezus Chrystus. Wersja bożonarodzeniowa widzi oprawcę w Herodzie, określonym jako „δυσμενοῦς” (cs. *враждебный*). Włoskie i francuskie tłumaczenia używają zgodnie terminu „tyran” (odpowiednio: *tiranno* i *tyran*), co zainspirowało autora niniejszego przekładu. Dalej w tekście jest mowa o zabiciu dzieci betlejemskich i przeciwstawnej w stosunku do Heroda postawie adresatów utworu – wiernych, którzy zostają wezwani do uczczenia nowonarodzonego. Warto zauważyć, że zarówno w tekście oryginalnym, jak i jego polskim tłumaczeniu, podmiotem, który dokonał zabójstwa dzieci, nie jest „tyran”, ale jego „zgubny rozkaz”.

Prawa natury naruszając
i Boże przykazania odrzucając,
Herod okrutny bezprawnie pozbawił matki dzieci,
i niemowlęta zabił bez winy
za życie wszystkich.

Oryginalny tekst opowiada o tym, jak bezbożnicy prowadzili Chrystusa na niesprawiedliwą śmierć. Podkreślana jest ich nierozumność. Tekst ponownie kończy się epiforą „wywyższamy”. Bożonarodzeniowa wersja tekstu zamiast arcykapłanów i uczonych, za bohatera obiera Heroda, wypominając mu także jego nierozumność i bezprawie. Zły król pozbawia matki ich dzieci (gr. *ῥέκνωσε*, cs. *обезчадству*). Niewinna śmierć niemowląt dokonuje się „za życie wszystkich”.

Narodom otwarte zostały drzwi Edenu,
z narodzeniem w grocie Wybawiciela,
źródło nieśmiertelności toczy spragnionym
Pan chwały, Którego wywyższamy.

Pierwowzór stanowi zdanie pełne inwersji składniowych. Podmiotem są kapłani wraz z uczonymi, którzy wydali na zabicie Chrystusa, będącego Dawcą życia i samym Życiem, przeznaczonym dla narodów. Utwór ponownie kończy epifora „wywyższamy”, którą bożonarodzeniowa wersja naśladuje, w przeciwieństwie do dwóch poprzednich troparionów. Parafraza rozpoczyna się również słowem „Narodom” i informuje o otwarciu bram Raju. To częsty motyw świątecznej hymnografii, podobnie jak użyte w przedostatnim wersie określenie „źródło nieśmiertelności”.

Otoczyli złób aniołowie niczym Tron Cherubinów,
widziały bowiem grootę jako niebo,
gdy spoczął w niej Władca,
i wołały: ‘Chwała na wysokościach Bogu’.

Wielkopiątkowy pierwowzór opisuje mękę, jaką Chrystus przecierpiał z rąk oprawców, którzy otoczyli go „niczym sfora psów”, co nawiązuje do Ps 21,16. Mowa o policzkowaniu, pytaniu, kto Go uderzył i fałszywym świadczeniu. Utwór kończy się słowami: „a Ty wszystko przecierpiał, wszystkich zbawiłeś”. Bożonarodzeniowa wersja rozpoczyna się tym samym czasownikiem „Ἐκύκλου” (cs. *окружаху*), jednak podmiotem stają się aniołowie otaczający żłób. Tekst nawiązuje do hirmosu dziewiątej pieśni kanonu samego święta, w którym grota porównana jest również z niebem. Dwie antytezy (żłób-tron, grota-niebo) mają po raz kolejny za zadanie podkreślić znaczenie Bożej kenozy. Troparion kończy się cytatem anielskiej doksologii.

Zakończenie

Kanon omówiony w niniejszym artykule to kontemplacja nowo narodzonego Zbawiciela, opowiadająca o okolicznościach biblijnego wydarzenia na kanwie kanonu Wielkiego Piątku. Do pierwowzoru nawiązuje zarówno tematycznie, jak i jedynie na podstawie luźnych powiązań i słów-kluczy. Nie w każdym przypadku hymnografowi łatwo jest znaleźć związek tematyczny między misteriami Betlejem i Golgoty. W jednym z utworów tekst bożonarodzeniowy kopiuje tekst wielkotygodniowy, nie wprowadzając żadnych zmian, co ma jednak uzasadnienie w ważności i podniosłości hymnu, w którego treść nie wypadałoby wręcz ingerować.

Bibliografia

- 12 *Ménée de Décembre* [online] <http://sobor.fr/index.php?content=article&category=library&id=2018-06-26-4&lang=fr#23>, [25.02.2025]
- Also on The 23rd Day of the Month of December. Forefeast of the Nativity of Christ. Commemoration of the Holy Nahum, Equal of the Apostles & Wonder-worker of Okhrid* [online] <https://www.ponomar.net/maktabah/MenaionLambertsDecember2000/1223548.html>, [23.02.2025]
- Jurewicz, O. (2020). *Słownik grecko-polski*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Karczewski, P. (2024). *Zimowa Wielka Sobota – tłumaczenie i analiza kanonu wigilii Narodzenia Chrystusa*. *Elpis*, (26), 171–182.
- Mineâ. Dekabr'. 23-j den'. Predprâzdntvoroždestvá Hristóva, i svâtých desâti múčenik, iže v Kríte* [Муня. Декабрь. 23-й день. Предпразднство Рождества Христова, и святых десяти мученик, уже в Крите] [online] https://azbyka.ru/otechnik/Pravoslavnoe_Bogosluzhenie/mineja-dekabr/23, [27.02.2025]
- PREGHIERE LITURGICHE. Patriarcato Ecumenico – Sacra Arcidiocesi Ortodossa d'Italia Chiesa Greco-Ortodossa della Natività di San Giovanni Battista-Torino e Vicariato arcivescovile della Campania-Chiesa dei SS. Pietro e Paolo- Napoli, VESPRO e MATTUTINO greco-italiano del 23 dicembre Memoria santi dieci martiri di Creta* [online] <https://ortodossia.it/testi-liturgici-23-dicembre-2023>, [22.02.2025]
- Triod' postnaâ. Čast' vtorââ* [Триодъ постная. Часть вторая]. 2020. Kijów: Mitropolija UPC.
- Triôdion: katanyktikôn periéchon ápasan tīnanīkousan autô akolouthían tīs Agías kai Megálīs Tessarakostīs* [Τριώδιον: κατανυκτικόν περιέχον άπασαν την ανήκουσαν αυτώ ακολουθίαν της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής]. (1993). Ateny: Apostoliki Diakonia tis Ekklesias tis Ellados.

Τῆς ΚΓ' ΤΟΥ ΑΦΤΟΥ ΜῖΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ. Μνήμῃ τῶν Ἀγίων δέκα Μαρτύρων τῶν ἐν Κρίτῃ [Τῆς ΚΓ' ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ. Μνήμη τῶν Ἀγίων δέκα Μαρτύρων τῶν ἐν Κρήτῃ] [online] <https://glt.goarch.org/texts/Dec/Dec23.html> [22.02.2025]

ROZMIAR ARTYKUŁU: 0,6 ARKUSZA WYDAWNICZEGO